

УДК 069.015:027.7:378.4(477.74)+069.12+93:37

ББК 63. 4(4Укр); 79.1 + 63.3 (4Укр)

М 74

Рекомендовано до друку кафедрою мовної підготовки іноземних громадян (протокол №4 від 11.11.2014) та Науково-дослідним центром історичного краєзнавства (протокол №1 від 27.10.2014) Сумського державного університету

М 74 **Мова**, історія, культура у лінгвокомунікативному просторі : збірка наукових праць Випуск I / [упор. В. Б. Звагельський]. - Суми : Сумський державний університет, 2014. - Вип. I. - 192 с.

Редакційна колегія:

Власенко В.М. - к. і. н., доц.; *Волкова О.М.* - к. філол. н., доц.; *Гедз О.В.*; *Дегтярьов С.І.* - к. і. н., доц.; *Завгородній В.А.*; *Звагельський В.Б.* - к. філол. н., с. н. с., доц. (голова); *Казанджиєва М.С.* - к. п. н., доц.; *Леміш Н.О.* - к. і. н., доц.; *Набок М.М.* - к. філол. н.; *Нестеренко В.А.* - к. і. н., доц.; *Садівничий В.О.* - к. н. із соц. комунік., доц.; *Шевцова А.В.* - к. філол. наук., доц.

Упорядник

Звагельський В.Б.

Перший випуск збірки наукових праць “**Мова, історія, культура у лінгвокомунікативному просторі**” містить статті, розвідки та повідомлення, присвячені різноманітним актуальним питанням гуманітарних дисциплін.

Серед авторів переважно науковці Сумського державного університету, краєзнавці та студентська молодь.

Для науковців, викладачів та вчителів, краєзнавців.

УДК 069.015:027.7:378.4(477.74)+069.12+93:37

ББК 63. 4(4Укр); 79.1 + 63.3 (4Укр)

- Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Наукове т-во ім. Т. Шевченка. - Львів, 2000. - 278 с.
4. Wiszka E. Emigracja ukraińska w Polsce 1920-1939 / Emilian Wiszka. - Torun: Wyd-wo MADO, 2005. - 740 s.
  5. Павленко М. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умов перебування (1919-1924 рр.) / Микола Павленко; Ін-т історії України НАН України. - К., 1999. - 352 с.
  6. Срібняк І. Обеззброєна, але нескорена: Інтернована Армія УНР у таборах Польщі й Румунії (1921-1924 рр.) / Ігор Срібняк. - К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1997. - 128 с.
  7. Порохівський Г. Українська військова еміграція в Румунії / Гнат Порохівський // Табор. - Варшава, 1929. - Ч. 11. - С. 76-86; Ч. 12. - С. 75-82; 1930. - Ч. 13. - С. 57-68; 1931. - Ч. 16. - С. 74-90; 1932. - Ч. 17. - С. 70-78.
  8. Лівницький М.А. ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками / Микола Андрійович Лівницький. - Мюнхен; Філадельфія: Вид-во Укр. інформ. бюро, 1984. - 72 с.
  9. Учасник конференції. Перша конференція української еміграції // Тризуб. - Париж, 1929. - Ч. 29-30. - С. 40-46.
  10. Геродот Д. Еміграційні справи у Румунії / Дмитро Геродот // Тризуб. - 1939. - Ч. 32. - С. 9-14.
  11. Филонович В. Пятнадцятиліття української військової еміграції / Василь Филонович / Гуртуймося. - Прага, 1935. - Ч. IV (XVI). - С. 2-5.
  12. Українська політична еміграція 1919-1945: Документи і матеріали / Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, Центральний державний архів громадських об'єднань України; редкол.: Ю.А. Левенець (співголова), В.А. Смолій (співголова) та ін. - К.: Парламентське вид-во, 2008. - 928 с.
  13. Присутній. Лист із Румунії // Тризуб. - 1937. - Ч. 9. - С. 8-11.
  14. Хроніка. В Румунії // Тризуб. - 1937. - Ч. 43. - С. 26-27.
  15. Геродот Д. Лист із Румунії / Дмитро Геродот // Тризуб. - 1939. - Ч. 17-18. - С. 12-14.

ВЛАСЕНКО В. М., ХІЛЬКО Ю.

**СВЯТО НЕЗАЛЕЖНОСТІ
МІЖВОЄННОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В РУМУНІЇ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПАРИЗЬКОГО ТИЖНЕВИКА "ТРИЗУБ")**

Міжвоєнна українська політична еміграція - складне суспільно-політичне та культурне явище. Вона утворилася внаслідок поразки національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. в Україні. Сотні тисяч українців у складі кількох хвиль еміграції вимушені були залишити Батьківщину. Більшість з них опинилася в Європі. Основними політичними центрами еміграції були Австрія, Німеччина, Польща, Франція та Чехословаччина. На Балканському півострові та в деяких країнах Західної Європи сформувалися її периферійні осередки. Посереднє місце між ними займала Румунія, де українська еміграція не була такою численною [1-2], ніж у політичних центрах, проте згуртованою й орієнтувалася переважно на уряд УНР в екзилі.

На відміну від інших країн українська еміграція у Румунії швидко самоорганізувалася, створивши цілу мережу громадських організацій. Це - філія Українського товариства (прихильників) Ліги Націй, Союз українських жінок-емігранток, Українське співоче товариство "Дума", Українське ощадно-позичкове товариство "Згода" та інші. Усі вони діяли під егідою єдиного керівного центру - Громадсько-допомогового комітету (ГДК) української еміграції в Румунії. Завдяки йому здійснювалися заходи громадсько-політичного та культурно-освітнього характеру. Важливу роль у згуртуванні еміграції відіграло

відзначення національних ("Шевченківські дні", День Соборності України), державних (вшанування пам'яті Симона Петлюри, проголошення Українською Центральною Радою IV Універсалу, заснування української армії, вшанування героїв битв під Крутами, Базаром та Другого Зимового походу Армії УНР), релігійних (Різдво Христове, Пасха, Покрова Пресвятої Богородиці, св. Миколай) та цивільних (Новий рік, дитяча ялинка) свят, ювілеїв історичних подій та постатей. Одним із найважливіших свят емігрантів був День Незалежності України (проголошення 9 (22) січня 1918 р. Українською Центральною Радою IV Універсалу). Якщо так звані Шевченківські дні (свята), приурочені до дня народження та роковин смерті Тараса Шевченка, вже знайшли висвітлення у науковій літературі [3-5], то відзначення українською еміграцією Дня Незалежності України залишилося поза увагою дослідників. Саме тому автори ставлять собі за мету висвітлити цей аспект історії української еміграції на прикладі Румунії крізь призму публікацій у емігрантському тижневика "Тризуб", який виходив у Парижі у 1925-1940 рр.

Більшість української еміграції в Румунії складала військові Армії УНР і вояки партизансько-повстанських загонів, які наприкінці 1920 - на початку 1921 рр. під тиском переважаючих сил Червоної армії змушені були перейти на територію Румунії, де і були інтерновані в таборах у містах Брашов, Фегераш, Орадя-Маре та інших. Саме там емігранти вперше відзначили День Незалежності України у 1922 р. [6, с. 280]. У грудні того ж року з ініціативи голови Надзвичайної дипломатичної місії (НДМ) УНР в Румунії професора Костя Мацієвича з метою відзначення свята наступного року була створена спеціальна комісія у складі Василя Трепке, Олександра Долинюка та Дмитра Геродота (Івашини). 22 січня 1923 р. у приміщенні НДМ відбулося урочисте засідання, присвячене 5-й річниці проголошення незалежності України. На початку заходу прочитали текст IV Універсалу УЦР, потім український хор виконав "Заповіт" на слова Т. Шевченка, національний гімн "Ще не вмерла Україна", шевченкове "Посланіє до мертвих, живих і ненароджених" прочитав Д. Геродот. Доповідь про головні віхи української історії від княжих часів до початку 1920-х рр. виголосив К. Мацієвич. Потім декламувалися вірші поета та виконувалися пісні на його слова. Наприкінці заходу було оприлюднено Універсал Уряду УНР в екзилі. Святкові заходи емігрантів відбулися і в інших містах, зокрема у Бакеу, Джурджу (Журжі) та Кишиневі. На сторінках часопису "Бюлетень Пресового бюро при Дипломатичній місії У.Н.Р. в Румунії" було опубліковано звернення Голови Директорії УНР Симона Петлюри та Голови Ради Міністрів УНР Андрія Лівіцького з приводу свята [7, арк. 66-68].

Українська еміграція в Румунії щороку відзначала День Незалежності України. Перші згадки про це на сторінках тижневика "Тризуб" датуються 1926 р. 23 січня у столичному концертному залі "Трансільванія" відбулася сімейна вечірка представників української еміграції, які проживали у Бухаресті. На її початку учасники традиційно виконали український й румунський національні гімни, потім колишній комендант таборів для інтернованих українських вояків полковник Гнат Порохівський виголосив доповідь на тему "Український народ та його змагання за державну незалежність", далі відбувся концерт за участю українських артистів та аматорів. Закінчився захід святковою вечерею, в якій

взяли участь і румунські громадські діячі [8, с. 27].

Того ж дня свято відзначили в одній з найбільших колоній української еміграції у м. Джурджу. Емігранти підготували виставу "Сватання на Гончарівці", яку схвально прийняли не тільки українці, але і гості заходу - болгари, румуни та чехи [9, с. 27].

Часто 22 січня емігранти відзначали одночасно два свята - День Незалежності і День Соборності України. У 1927 р. на такому заході виступив заступник голови ГДК, дослідник перебування гетьмана Івана Мазепи у Румунії В. Трепке з доповіддю "Мазепа і мазепинство" [10, с. 24]. Подвійне свято українці відзначали не тільки у столиці, але й у регіонах, зокрема у містечку Гавань (Гевань) [11, с. 29].

З нагоди 10-ліття проголошення незалежності України на сторінках "Тризуба" був опублікований розлогий матеріал про відзначення ювілею українською еміграцією у Румунії. Для залучення на свято якомога більшої кількості емігрантів ГДК вирішив 22 січня 1928 р. провести захід у столиці, а 29 січня - у регіонах. Урочисте засідання відбулося у столичному залі "Трансільванія", який був прикрашений українською символікою (тризубом, прапором, жовто-синіми стрічками) та портретами лідерів Української революції 1917-1921 рр. - голови Української Центральної Ради професора Михайла Грушевського, голови Генерального секретаріату Володимира Винниченка, гетьмана Української Держави Павла Скоропадського, голови Директорії Української Народної Республіки Симона Петлюри та президента Західноукраїнської Народної Республіки Євгена Петрушевича. Відкрив засідання, в якому взяли участь представники громадських організацій, української громади у Бухаресті та інших міст перебування еміграції, В. Трепке. За його пропозицією учасники заходу вшанували вставанням пам'ять загиблих за волю України. Після хвилини мовчання виконали гімн "Ще не вмерла Україна". Потім зачитали лист-звернення полковника Г. Порохівського, який через хворобу не міг прибути на захід, до учасників засідання. Докладну доповідь про події, що передували проголошенню Центральною Радою IV Універсалу, виголосив В. Трепке. Далі Д. Геродот прочитав власний вірш "Тернистий шлях", присвячений останнім 10 рокам боротьби України за свою незалежність. Закінчилося свято виконанням учасниками низки патріотичних пісень та оприлюдненням тексту привітання української еміграції в Румунії заступнику голови Директорії УНР й Головного Отамана військ УНР А. Лівіцькому та голові Ради Міністрів УНР В. Прокоповичу з нагоди свята [12, с. 16-20].

Приблизно за таким же сценарієм, проте в менших масштабах, відбулися святкування Дня Незалежності України у деяких регіональних українських громадах. У Гавані урочистості пройшли у приміщенні ідальні текстильної фабрики, на якій працювало півсотні колишніх вояків і старшин Армії УНР. У залі були розміщені портрети Тараса Шевченка і Симона Петлюри, написані емігрантом В. Маковкіним, та національна символіка. Промови виголосили голова місцевої Громади Григорій Олександрів, член Громади С. Паламарець та заступник голови ГДК В. Трепке. Український чоловічий хор під орудою С. Радзівєвського виконав український і румунський гімни, "Заповіт" Т. Шевченка та пісню "Журавлі", а Є. Паламарець задекламувала вірш Д. Геродота

"Тернистий шлях" [13, с. 17-18]. У м. Джурджу святкування відбулося в актовій залі фабрики. Напередодні вона була наново вибілена емігрантами. Урочистості розпочалися з панахиди за вбитим С. Петлюрою та загиблими у боротьбі за волю України, яку провів священник місцевої церкви отець Стефаній. Доповіді виголосили член ГДК Г. Порохівський та голова Української Громади поручик Василь Мельник. Потім відбувся концерт аматорів [13, с. 19]. Українська Громада у Бакеу організувала парастас у церкві с. Извор у пам'ять С. Петлюри та загиблих воїнів Армії УНР. Для цього з Бакеу привезли румунського священника отця Бужора. У своїй промові він згадав про сталі зв'язки румун з українцями ще з часів гетьмана Богдана Хмельницького. Далі відзначення свята відбулося у власній хаті колишнього українського партизана Григорія Шлапака. Чільний кут хати був прикрашений великим тризубом, оповитим квітами. Тризуб виготовив український емігрант Наум Покорський. З промовами виступили член ГДК Д. Геродот, член управи Громади С. Коханенко й о. Бужор [13, с. 20].

Світова економічна криза 1929-1932 рр. внесла певні корективи у відзначення Дня Незалежності України. Через брак коштів та безробіття багатьох емігрантів урочистості були скромнішими. Так, у 1932 р. Українська Громада у Гавані відзначила свято у помешканні одного емігранта, співробітника місцевої фабрики. Відкрив захід голова Громади Кузьма Антошко. Український хор під керівництвом Олекси Піки виконав український національний гімн. Далі промови виголосили хорунжі Іларіон Дробіт і Валентин Маковкін та колишній військовий урядовець Олекса Туржанський, були виконані пісні "Гей, ну, хлопці, до зброї", "Не пора", "Шалійте, шалійте", "Журавлі", "Я сьогодні щось дуже сумую", "Ой, у лузі червона калина", "Ой, сів пугач". Діти емігрантів декламували вірші, а О. Піка прочитав свій власний вірш "До України" [14, с. 20].

У 1935 р. українська еміграція в Румунії відзначила "22 січня" не тільки урочистими сходами та академіями, але і збором коштів на загальнонаціональні справи - до фондів Музею визвольної боротьби України у Празі (1426 леїв), Головної еміграційної Ради у Парижі (895 леїв), Громадсько-допомогового комітету української еміграції у Румунії (1350 леїв), Комітету імені Симона Петлюри (565 леїв), на будівництво притулку для дівчат у Перемишлі (495 леїв) [15, с. 25].

У 1936 р. у святкуванні Дня Незалежності та Соборності України, яке було організовано столичною українською колонією, взяли участь і представники татарської студентської організації. Від її імені з вітальним словом румунською мовою виступив її голова, "підкресливши спільність інтересів і конечної мети - національного визволення - українського й татарського народів" [16, с. 12].

Наступного року святкування "22 січня" відбулося у залі "Айнтрахт" у формі академії (урочистого засідання). Його організували ГДК і товариство "Буковина". Відкрив і закриття академію заступник голови ГДК В.Трепке, змістовну доповідь з історії України виголосив інженер Дмитро Ліницький, а хор товариства "Буковина" під керівництвом інженера С. Левінського виконав низку патріотичних пісень [17, с. 11-12].

20-ту річницю проголошення незалежності України і вшанування пам'яті героїв Крут, Базару та Другого Зимового походу Армії УНР українська колонія у Бухаресті відзначила 30 січня академією. У вступному слові В. Трепке

окреслив значення дати 22 січня в історії української нації та відзначив, що битви під Крутами, Базаром та Зимовий похід "українського вояцтва дорівнюють подіям, оспіваним у "Слові о полку Ігоревім" і творять поруч них найцінніше джерело для українських легенд, переказів та балад, що живуть і вічно житимуть в українському народі та в'яжуть міцним ланцюгом його минуле з сучасним і стають дороговказом на майбутнє" [18, с. 10]. Потім С. Кіммінічева виконала на піаніно першу частину "Патетичної сонати" Бетховена, а голова Товариства колишніх вояків Армії УНР Г. Порохівський виголосив доповідь на тему "Українське військо та дата 22 січня". Закінчилося перше відділення декламацією А. Кіммінічевою вірша Бориса Гомзіна "Боева пісня". У другому відділенні Д. Геродот прочитав вірш Бориса Лисянського "22 січня", а Д. Ліницький виступив з промовою "У двадцяті річницю". Промовець стисло охарактеризував основні віхи української історії від періоду Київської Русі і Галицько-Волинського князівства до подій січня 1918 і 1919 рр. А. Кіммінічева продекламувала вірш Олександра Олеся "Лебединій зграї", а С. Кіммінічева виконала на піаніно "П'яту героїчну рапсодію" Ліста. Заключне слово виголосив адвокат, доктор права, член ГДК, колишній український старшина і сенатор Румунії, один з лідерів Української національної партії в Румунії Денис Маєр-Михальський. В академії взяли участь та привітали українців зі святом члени "Вільного козацтва" на чолі з Сергієм Маргушиним та організації тюрксько-татарської молоді на чолі з Енвером Тагіром. Прихильні повідомлення про свято з'явилися на сторінках румунської преси [18, с. 11].

В останнє напередодні Другої світової війни День Незалежності України українська еміграція відзначила 22 січня 1939 р. Ініціатором заходу виступив ГДК. Змістовну доповідь, присвячену боротьбі України за свій державний суверенітет, виголосив його голова К. Мацієвич. Він зазначив, що світ стоїть на порозі великих подій, які можуть дати можливість українцям реалізувати своє право на самовизначення. Далі Д. Геродот оприлюднив текст листа голови Ради Міністрів УНР в екзилі В. Прокоповича з приводу свята "22 січня", а Г. Порохівський розповів про свої враження від відвідування Закарпаття (Карпатської України). У дискусії з означених тем взяли участь К. Антошко, Д. Геродот, І. Дробіт, Д. Ліницький, К. Мацієвич, Г. Порохівський, А. Тимочка та В. Трепке [19, с. 28].

Таким чином, завдяки паризькому тижневику "Тризуб", який поширювався в усіх країнах перебування української еміграції, читачі могли ознайомитися із відзначенням українцями в Румунії Дня Незалежності України, дізнатися про форми і сценарії їх проведення та контингент учасників. Інформація, що надходила до редакції тижневика від безпосередніх організаторів заходів, була достовірною. Найбільш інформативною була рубрика "Хроніка. В Румунії", в якій подавалися короткі відомості з життя емігрантських організації. Більш детальну інформацію про різноманітні заходи емігрантів у своїх розлогіх повідомленнях ("Листи з Румунії") та статтях, в тому числі і про відзначення свята "22 січня", подавав відомий журналіст, член ГДК Дмитро Геродот. Незважаючи на політико-ідеологічну спрямованість тижневика, опубліковані на його сторінках матеріали про святкування Дня Незалежності України в Румунії є репрезентативними. З них випливало, що відзначення Дня

Незалежності України було засобом адаптації українських емігрантів до нових умов життєдіяльності та виявом національної ідентичності в іншому етнічному та мовному середовищі.

Список літератури

1. Власенко В. Формирование украинской политической эмиграции в Румынии в межвоенный период (первая волна) / Валерий Власенко // Русин. - Кишинев, 2014. - № 1 (35). - С. 105-120.
2. Власенко В. Вторая волна межвоенной украинской политической эмиграции в Румынии (зима-весна 1920 г.) / Валерий Власенко // Русин. - Кишинев, 2014. - № 2 (36). - С. 270-284.
3. Карась Г.В. Шевченківські святкування української еміграції у міжвоєнній Чехословаччині / Ганна Василівна Карась // Прикарпатський вісник НТШ: Слово / Наукове т-во ім. Шевченка; Івано-Франківський осередок. - 2010. - № 2 (10). - С. 13-23.
4. Власенко В.Н. Шевченковские дни украинской политической эмиграции в Болгарии в межвоенный период (по материалам парижского еженедельника "Тризуб") / В. Н. Власенко // Сумський історико-архівний журнал. - Суми, 2012. - № 18-19. - С. 18-24.
5. Власенко В. Н. Шевченківські свята міжвоєнної української еміграції в Югославії (за матеріалами парижського тижневика "Тризуб") / В. Н. Власенко // Величина малих язичких, книжкових, культурних і історичних традицій: збірник радова. - Нови Сад: Филозофски факултет, 2012. - С. 95-105.
6. Павленко М. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919-1924 рр.) / Микола Павленко; Ін-т історії України НАН України. - К., 1999. - 352 с.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі - ЦДАВО), ф. 4465, оп. 1, спр. 9.
8. Хроніка. Д[митро] Г[еродот]. В Румунії // Тризуб. - Париж, 1926. - Ч. 18. - С. 27.
9. Хроніка. В Румунії // Тризуб. - 1926. - Ч. 21. - С. 26-27.
10. Хроніка. В Румунії // Тризуб. - 1927. - Ч. 1. - С. 24-26.
11. Хроніка. В Румунії // Тризуб. - 1927. - Ч. 9. - С. 29-30.
12. Геродот Д. День незалежності України в Румунії (Лист з Румунії) / Дмитро Геродот // Тризуб. - 1928. - Ч. 9. - С. 16-20.
13. Геродот Д. В радісні дні (Листи з Румунії) / Дмитро Геродот // Тризуб. - 1928. - Ч. 12. - С. 17-20.
14. Хроніка. В Румунії // Тризуб. - 1932. - Ч. 11. - С. 25-26.
15. Хроніка. В Румунії // Тризуб. - 1935. - Ч. 23. - С. 25.
16. Хроніка. В Румунії // Тризуб. - 1936. - Ч. 13. - С. 12-13.
17. Геродот Д. Недовершене - довершимо (Святкування дати "22-го січня" в Букарешті) / Дмитро Геродот // Тризуб. - 1937. - Ч. 7-8. - С. 11-13.
18. Свята двадцятиліття української державности. Д.Г. У Букарешті / Дмитро Геродот // Тризуб. - 1938. - Ч. 8. - С. 10-11.
19. Хроніка. В Румунії // Тризуб. - 1939. - Ч. 9. - С. 28.

ВОРОНА Н. О., ФИКРЕТ Є.

МОВА ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ФАКТОРІВ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ С. ЄФРЕМОВА)

За сто останніх років багато що змінилося в мовному і національному питанні в Україні. І якщо підходити до цього з формальної точки зору (статус української мови як державної, закон про мови в Україні і т.п.), то мовну проблему можна було б вважати вирішеною. Але об'єктивна реальність свідчить, що статус державної мови задекларовано, але повною мірою не забезпечено, українська мова так і не стала консолідуючим чинником для нації, а ставлення до неї в окремих регіонах сучасної України принципово не